

90 letnica rojstva Louisa Adamiča 1898—1951 NAŠ ROJAK IN SLOVENSTVO

Danes objavljamo predgovor Louisa Adamiča k delu **BOJ** (Struggle, prvič objavljen v angleščini leta 1933), ki je izšlo leta 1969 pri Državnih založbi Slovenije. Louis Adamič je napisal **Boj** po vrnitvi iz Jugoslavije, kjer je v letih 1932—33 preživel enajst mesecev. Predgovor je bil namenjen ameriški javnosti, ki je še slabše poznala naše razmere kot današnja. Prepričani smo, da boste predgovor z zanimanjem prebrali in morda vzeli v roke še katero od del Louisa Adamiča.

Jugoslavija, kjer sem v letih 1932—1933 preživel enajst mesecev, je ena najlepših dežel v Evropi; ena največjih in potencialno najbogatejših med malimi državami. Njena naravnost bogastva, ki jih za zdaj le malo izkoriščajo, so razsežna in morda tako raznovrstna kot v Združenih državah. Njen človeški material je odličnejši. Gospodarsko, družbeno in politično pa je v agoniji — in tako je že vrsto let.

Iz bistveno važnih razlogov, ki so v tesni zvezi s svetovno gospodarsko krizo, se jugoslovanske — srbske, hrvaške in slovenske — delavske in proletarske množice, ki sestavljajo devetdeset odstotkov prebivalstva, in tudi večina inteligence močno nagiba na levo in si z ostalimi balkanskimi in vzhodnoevropskimi narodi želi, da bi se končno pridružili Zvezi sovjetskih socialističnih republik ali prišli pod njeno pokroviteljstvo. Vendar je majhna klika domačih militaristov, kapitalistov in politikov, ki sestavljajo v tej državi vrhno plast, pod vodstvom kralja Aleksandra in s sodelovanjem militaristov, diplomatov, denarnih mogotcev in antikomunistov zahodnih veselih, posebno Francije, našla načine in sredstva, da je v zadnjem desetletju obdržala Jugoslavijo na skrajni desnici. In na tej desnici tako domači veljaki kot njihovi tuji »priatelji« (v resnici njihovi gospodarji) izkoriščajo deželo in jo hkrati z Bolgarijo, Rumunijo, Madžarsko in Poljsko držijo pripravljeno kot fronto za verjetno vojno proti Rusiji in komunizmu v bližnji prihodnosti.

Kljub nasprotovanju pretežne večine ljudstva je Jugoslavija zdaj že skoraj štiri leta in pol pod totalitarno-fašistično diktaturo kralja Aleksandra in njegove dvorne stranke.

Ljudstvo se upira diktaturi v glavnem na dva načina: pasivno in aktivno. Kmetje kot razred vztrajajo v pasivnem odporu, ki je tradicionalen način, s katerim se balkanske kmečke množice upirajo vsem tujim in domačim zatiralcem; v preteklosti se je izkazalo, da tak način po daljšem času doseže svoj učinek. Aktivno se upirajo predvsem intelektualci in industrijski delavci (njihov povprečni dohodek je bil leta 1932 manj kot 26 centov na dan za deset ur dela), čeprav zadnje čase, ko se gospodarska kriza še stopnjuje, postajajo tudi kmetje manj pasivni. Tisti, ki delajo aktivno, predvsem skušajo dvigniti pasivne upornike in organizirati revolucijo. To so v prvi vrsti komunisti, potem hrvaški nacionalistični revolucionarji, pripadniki kmečke stranke ali »zeleni internacionalisti« in nekaj manjših skupin; po zakonu o zaslužni države so vse te skupine nezakonite, vse imajo skrite podtalne organizacije in publikacije, podobne tistim, ki so jih imeli revolucionarji v carski Rusiji, vse delujejo neodvisno druga od druge in bolj ali manj druga proti drugi.

Za zatiranje te revolucionarne, posebno komunistov — ki so najbolj številni, bojevitih, logičnih in uspešnih v spodbujanju množic — ima diktatura posebno silo 15 000 tajnih agentov (samo v Beogradu jih je 4500), ki se skoraj izključno ukvarjajo s političnimi »zločinci«, in 60 000 uniformiranih žandarjev, ki poleg svojih drugih dolžnosti nenehno prežijo na rdeče. Tajna policija in žandarmerija spadata pod notranjega ministra, ki ni nič drugega kot uradnik kralja Aleksandra. Tudi na stotine vojnih obveščevalcev budno pazi na revolucionarne vse vrste. Seveda spadajo pod vojnega ministra, ki je vedno general in neposredno odgovoren samo kralju—diktatorju, kateremu pa spet dajejo namige in mu ukazujejo osebni vojniki, katerih število cenijo različno, od 30 do 100, ki podobno opredujejo za radikali in gledajo, da drugi vojaki opravljajo svoje delo.

gal, da so mi svoje zgodbe napisali, potem pa sem jim odkupil rokopise.

Na naslednjih straneh objavljam pripoved mladega komunista, ki sem ga srečal v Dalmaciji (kjer pa ni doma) kmalu potem, ko se je vrnil iz ječe. To je tipičen primer. Jamčim, da je resnična vsaka podrobnost zgodbe, ki jo je napisal ta mladenič. Pri prevajanju sem spreminjal samo toliko, kolikor je bilo potrebno, da sem skril avtorjevo identiteto in nisem izdal ničesar v zvezi z delom komunistične partije Jugoslavije, česar policija še ne ve. Izpustil sem nekaj odlomkov, ki bi nejugoslovanskega bralca lahko samo zmedli, vmes pa sem v oklepajih nekaj malega dodal in razložil. Mi mogre je ta pripoved tudi učinkovito napisano delo, prispevek k študiji sodobne revolucionarne psihologije in vedenja ter osvetljuje boj med stari in novim redom na svetu.

Vrhu tega ta zgodba razkriva, da Dimitrov, Bolgar, ki se je lani med obravnavo proti požigalcem Reichstaga nekaj mesecev sijajno in pogumno upiral vsej organizirani moči Hitlerjeve oblasti, nikakor ni razred zase med balkanskimi revolucionarji, temveč je v resnici le njihov tipičen predstavnik.

Teror, ki je opisan v tej knjigi, vlada v Jugoslaviji že od leta 1921, ko so prepovedali komunistično partijo in jo prisilili, da je začela delovati podtalno; to se je zgodilo po tem, ko so komunisti in njihovi simpatizerji izvolili 59 članov parlamenta in zavzeli mesto Beograd. Od tedaj pa do leta 1928 je že samo skozi beograjsko glavnačo šlo približno 15 000 moških, žensk in mladih dečkov, delavcev, kmetov in intelektualcev. Koliko jih je šlo skozi podobne prostore v drugih mestih, ne da bi jih poslali v Beograd, ni znano; vendar gre tudi njihovo število v tisoče.

Januarja 1929 je kralj Aleksander razglasil diktaturo in odtele druge revolucionarne in opozicijske skupine trijeje teror. Cenijo, da je v zadnjih štirih letih šlo skozi beograjsko glavnačo štiri do pet tisoč »političnih osumlencev«. Mogoče so dve tretjini teh ljudi mučili na način, ki ga opisuje naslednja pripoved. Koliko jih je padlo v mrežo terorističnega sistema v drugih mestih, ne da bi jih poslali v Beograd, je spet neznano. Ko sem bil proti koncu decembra 1932 v Sarajevu, so v tem mestu v enem samem dnevu zaprli 82 moških in žensk zaradi političnih zločinov.

Avtor pripovedi pravi, da je jugoslovanska tajna policija od leta 1921 mučila do smrti ali preprosto ubila »več kot sto« revolucionarjev. Natančno število do mojega odhoda iz Jugoslavije konec marca je bilo 128. Med temi so bili vsi razen dveh komunisti. To v število ni všteti na stotine moških in žensk, ki so pomrli v zaporih med prestajanjem kazni. Večina »političnih zločincev« v zaporu živi od kruha in vode. Veliko jih podleže boleznim. Nemalo komunistov dajo bacile tuberkuloze in drugih bolezni. To niso samo govornice, temveč splošno priznana dejstva. Jetnice pa so na voljo paznikom.

Ko to pišem, je v državnih zaporih v Mitrovici, Zenici, Lepoglavi, Nišu, Mariboru, Požarevcu, Skopju in drugod 2460 »političnih zločincev«, obsojenih na eno do dvanajset let. Kakih dvesto jih je v »preiskavi« in čakajo obsodbo ali prostost.

Kazni so takšnele: za posest komunistične propagandne literature eno do dve leti; za njeno razpečevanje pet let; za stike s komunistično organizacijo izven države ali vihotapljanje literature pet do deset let; če je bil kdo v Rusiji, dobi deset do petnajset let.

Tukaj opisane metode lahko po njihovi grozovitosti primerjamo z inkvizicijskimi; v resnici pa so mešana metoda iz carske Rusije in stare Turčije. Ruski vpliv je prišel v Jugoslavijo po vranoglovičih; eden teh je bil v začetku dvajsetih let nekaj časa šef beograjske glavnače. Zadnja leta so bili vodilni teroristi večinoma Srbi, v katerih zgodovinsko in rasno preteklost sodijo tudi stoletja strašnega sadističnega mučenja pod turškimi jarmom. S tem nočem očitati srbskega naroda kot celote. To je sijajen narod. V vsakem narodu so posamezniki, katerih prevladujoča značilnost sta sadižen in bestialnost. Te posameznike v Srbiji (in tudi nekaj Hrvatov in Slovencev) so povezali v organizacijo, ki terorizira revolucionarje v vsej Jugoslaviji ter tako podpira sedanjí režim in ščiti sistem svetovne ureditve, katere del je.

Ali kralj Aleksander do podrobnosti pozna teroristični sistem svojega režima? Ko sem govoril z njim v njegovem dvorcu, sem bil seveda dovolj pameten, da ga nisem vprašal. Vendar sem prepričan, da mu je vse znano. Malo preden je razglasil diktaturo, je o večini dejstev, omenjenih v tem stavku, razpravljala skupščina in so jih nadrobno obravnavali mnogi jugoslovanski časopisi, nato pa so jih zbrali v brošuri, kateri je napisal predgovor vodilni jugoslovanski pisatelj Miroslav Krleža; brošuro so zaplenili, režimski cenzorji pa so jo prepovedali. Vsekakor je neovrljivo dejstvo, da se Aleksander drži na oblasti predvsem s terorjem.

10. januarja 1934

Louis Adamič

Ljubiteljska kulturna dejavnost v občini je odraz hotenj, saj v tej dejavnosti lahko vsakdo zadovoljuje svoje potrebe po ustvarjanju, hkrati pa prispeva h kulturnemu življenju svojega okolja.

Zveza kulturnih organizacij občine Grosuplje povezuje 18 kulturnih društev ter dve samostojni skupini in 8 šolskih kulturnih društev.

Spoznajte prav vse!
Tokrat se vam predstavlja KD Šmarje:

Predstavljamo

Kulturno društvo Šmarje-Sap nadaljuje bogato predvojno tradicijo že polnih 40 let. Ustanovljeno je bilo leta 1947. Tega leta so začeli delovati dramska in folklorna skupina ter pevski zbor. V mnogo težjih razmerah, kot jih imamo danes, so pridno vadili in nastopali širom po Sloveniji. Ljudje so bili željni petja, igranja in plesanja. Ta zagnanost je trajala do leta 1960. Potem je nekaj časa zaradi prostorskih težav dramske in folklorne skupine deloval samo pevski zbor, in to moški, ženski in mešani. Folklorna skupina je prenehala z delovanjem, prav tako ženski in mešani zbor, medtem ko sta moški zbor in dramska skupina nadaljevala delo, hkrati pa tudi pomlajevala svoje vrste. Prav v teh dveh skupinah je v štirih desetletjih nastopalo preko 250 ljubiteljev, vseh skupaj pa je bilo čez 300. Upriporjenih je bilo 40 gledaliških del, številni koncerti, proslave, gostovanja v občini in tudi izven nje.

Moški pevski zbor Šmarje-Sap

Danes šteje KD 94 članov, od tega je aktivnih v pevskem zboru in dramski skupini okrog 50. Do leta 1973 je bil režiser in predsednik društva Vladimir Rozman, od takrat dalje pa je

prevzel režijo Božidar Maganja in zbral okrog sebe skupino mladih zagnancev. Vsako leto pripravi po eno dramsko delo. V decembru 1987 smo imeli premiero komedije Marjana Marince »Poročil se bom s svojo ženo« in že tudi gostovali v Grosupljem in Ivančni Gorici.

Kopanj

*Tam sredi Radenske doline
ponos in up vseh nas stoji
tolazi naše neizmerne bolečine
v življenju nam je del poti.*

*Prešeren v svoji je mladosti
pod lipo se zeleno prvih črk učil
in nekaj let pozneje v stričevi radosti
že zlato značko osvojil.*

*Bil je eden izmed mnogih
katerim uka si, poštenja dal,
da v svojih pesmih je, sonetih,
ljubezen, srečo, mir koval.*

*S pogledom Kopanj v log zeleni se oziraš
priganjaš len potoček v njem,
pohiti govortič, le kaj se še obiraš,
ponikni brz v skalovju tam.*

*Poniknil je potoček leni,
kdo ve, kje pot mu zdaj pelja,
prive na dan, ko ni več v temi,
tam Krka svoj izvir ima.*

*Dal zadnji dom mi boš, spokoja,
v gomili hladni črni tej,
a hrepenenje in ljubezen moja,
do tebe bo trohnela v njej.*

*Poslušal bom viharje, strele,
videl pač te več ne bom,
le vile bodo z mano vasovale,
ko čul boš moj mili dom.*

M. M.

Pevski zbor je v teh letih vodilo sedem zborovodij. Zbor šteje 26 pevcev; že peto leto ga vodi zborovodja Marjan Šajovc. Vedno težje je pridobiti mlade pevce, kar je povezano z manjšim zanimanjem mladih za zborovsko petje. Tudi v mladinskem zboru na OS je zelo malo fantov, tako da tudi v bodoče ni pričakovati pomladitve zbora.

Šolsko kulturno društvo je zelo delavno in ima veliko sekcij, v katere je včlanjenih veliko otrok. Tudi sodelovanje z našim društvom je na zadovoljivi ravni. Slabo pa je sodelovanje z OO ZSMS v kraju; rezultat tega je, da nam mladi, ki pridejo iz OS, uidejo. Premalo je mentorjev za te mladince. To je nepopravljiva škoda, ker je veliko mladih, ki bi bili verjetno pripravljeno sodelovati na raznih področjih kulturnega delovanja v kraju. Upam, da bomo z vodstvom mladih v kraju rešili tudi ta problem in jim v bodoče nudili več kot le ples.

Prepričani smo, da je 40 let delovanja Kulturnega društva Šmarje prineslo velike rezultate. Na njih smo lahko ponosni in naša velika želja je, da se delo nadaljuje s še večjim elanom in vztrajnostjo. Rezultatov ne bomo vrednotili v materialnem smislu, temveč jih ocenjujemo s humanimi merili, tj. dajati sebi in okolju kulturne vrednote, katere resnično potrebujemo in ki bodo v ponos našega kraja.

Predsednik KD Šmarje
Ljubo Vilar

Delovanje splošnoizobraževalne knjižnice Grosuplje v letu 1987

V preteklem letu je vsak prebivalec naše občine obiskal osrednjo knjižnico Grosuplje in krajevne knjižnice skoraj dvakrat, na dom si je izposodil tri knjige, v čitalnici pa so obiskovalci prebirali ozir. prelistali še 22.807 knjig in časopisov. Takšni so statistični podatki, ki kažejo, da občani iz leta v leto raje obiskujejo našo knjižnico. V primerjavi z letom 1986 se je zmanjšal le obisk čitalnice v Grosupljem, kar je pričakovana posledica neprimerne in močno omejenega prostora čitalnice.

Knjižničarke z veseljem ugotavljamo, da se je povečalo povpraševanje po strokovnih informacijah z različnih področij. V preteklem letu smo posestovali kar 2.499 takšnih informacij, ki smo jih črpali tudi iz literature, ki je ni v

našem knjižnem fondu. Pri zadovoljevanju potreb po strokovnih informacijah se poslužujemo tudi dobro razvite medknjižnične izposoje v Sloveniji.

V l. 1987 smo po dveletni prekinitvi zaradi prostorskih in kadrovskih težav ponovno začeli intenzivnejše uvajati dodatne oblike za popularizacijo knjige in knjižničarstva, saj so jih naši obiskovalci zelo pogrešali. Ker je problem premajhnega prostora knjižnice še vedno pereč, si pri organiziranju dodatnih oblik dela z bralci pomagamo na različne načine. Pravičelnih ur so se udeleževali poleg malčkov iz Grosupljeja tudi najmlajši iz krajevnih skupnosti Stična in Videm-Dobrepolje, v Stični in Grosupljem pa smo imeli ob slovenskem

kulturnem prazniku še dodatne ure pravljic za otroke iz VVO Stična ter Grosupljeja. Pravljice je poslušalo 173 otrok, razveseljiv obisk je bil v Stični in Dobrepolju. Ob slovenskem kulturnem prazniku smo imeli še »dan odprtih vrat« in razstavo glasil osnovnih šol ter delovnih organizacij naše občine.

V osrednji knjižnici je bilo še 11 populoznostnih knjižnih razstav, ki so bile po obsegu zaradi premajhnega prostora sicer skromne, a so si jih bralci z zanimanjem ogledovali. Likovna dela so razstavljali: Štefan Horvat, Miran Krivec, Avgustin Knafelj, Matevž Skufca in Marija Tratar. V mesecu oktobru pa smo imeli nepozabno srečanje z dr. Matjažem Kmeclom.

Razveseljivo je tudi vse tesnejše sodelovanje z delovnimi organizacijami. V preteklem letu smo jim nudili različne usluge predvsem pri organiziranju kulturnih prireditev, vendar se delavci knjižnice trudimo, da bi to sodelovanje seglo tudi na posredovanje strokovnih informacij. V ta namen in za lažjo ter dostopnejšo izposajo knjig bralcem smo začeli z akcijo za dosegajo samoupravnega sporazuma med OZD in našo knjižnico. Akcija sicer do sedaj še ni prinesla zadovoljivih rezultatov, vendar še teče in upamo, da bodo OZD kljub težkemu finančnemu položaju naše nekaj sredstev in svojim delavcem omogočile brezplačno izposajo knjig ter za poslovanje zagotovile realizacijo zelenih strokovnih informacij.

Naša osrednja knjižnica mora postati kulturno-informacijski center občine, saj ga nedvomno potrebujemo. Ta cilj je sicer še daleč, a upamo, da ga bomo s skupnimi močmi tudi uresničili.

B. L.

Utrinek z razstave »Kje poiskati informacijo?«